

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

**ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА
И ЗНАНИЕТО**

Секция „Публични политики и социални промени”

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

Н А Д И С Е Р Т А Ц И Я

**за присъждане на образователно-научна степен “доктор”
по научна специалност 05.11.01 Социология**

**ПРОСТИТУЦИЯ И ТРАФИК НА ХОРА С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ В
БЪЛГАРИЯ:
ХАРАКТЕРИСТИКИ, ПРИЧИНИ, ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ**

Докторант: Васил Костадинов Миков

Научен консултант: проф. д.с.н. Духомир Минев

СОФИЯ

2013

Дисертационният труд „Проституция и трафик на хора с цел сексуална експлоатация в България: характеристики, причини, публични политики” се състои от въведение, четири глави, заключение, списък на използваната литература и други източници. В труда са включени три графика и една таблица. Общият обем на дисертацията е 247 страници. Библиографията включва общо 159 заглавия, от които 130 заглавия на български и руски език и 29 на латиница. Освен тях са използвани 122 медийни публикации и 30 нормативни документа.

Васил Миков е докторант към секция „Публични политики и социални промени” в Института за изследване на обществата и знанието при Българска академия на науките. Той е прокурор във Върховна касационна прокуратура.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от секция „Публични политики и социални промени” в Института за изследване на обществата и знанието в БАН на 18.VII. 2013 година.

Научно жури в състав:

1. проф. д.с.н. Духомир Минев
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Защита на дисертационния труд ще се състои на 2013 г.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в канцеларията на Института за изследване на обществата и знанието.

I. АКТУАЛНОСТ, ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ВЪВЕДЕНИЕ

Феноменът проституция в съвременна България се дискутира едва в последните години. Доскоро липсваха изследвания и все още няма оформено единно мнение за социалната същност на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация и комплекса от причини, които ги поражда. Подценяването на такъв сериозен проблем като мащабното увеличение на проституцията в България, довело впоследствие до значителен за мащабите на страната трафик на хора с цел сексуална експлоатация, говори и за липса на криминологичен подход от страна на българските институции, отговорни за криминологическите наблюдения в страната – Министерството на вътрешните работи и Министерството на правосъдието. Налице е усещането, че липсата на знание в един продължителен период е преднамерено създавана като част от конспиративността, явяваща се характеристика на преходния период.¹

Не е добре познат и световният опит, нормативната регулация и текущите политики по отношение на проституцията. Наличието на различни изследователски резултати (например, факта, че има лица, които са избрали доброволно да проституират) води до противоположни мнения - че проституцията трябва да бъде регламентирана или обратно - че трябва да бъде забранена и криминализирана. Независимо от позицията, за регламентацията или за криминализацията на проституцията, всички изразяващи отношение към феномена смятат, че той е придобил необичайно големи мащаби и е необходимо да се разработят и прилагат политики за неговото ограничаване.

Ситуацията става особено тревожна поради разрастването на сексуалната експлоатация и на трафика на хора с цел сексуална експлоатация. В специалната литература досега поотделно са разглеждани проблемите, възникващи пред обществото и законодателя в борбата с тях, като едва в последните години основните усилия са насочени към изясняване на трафика на хора и връзките му с проституцията. Ето защо е необходимо формулирането и прилагането на ефективни политики по отношение на проституцията, което при успех на тези политики би следвало да ограничи и мащабите на трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

В дисертацията се застъпва тезата, че между проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация съществува силна зависимост, при която двете явления взаимно си влияят, предизвикват и пораждаат. Поради тази обвързаност те формират единен криминален феномен, базиран върху принуда към проституция и експлоатацията на проституиращи лица, които разгледани в тяхното единство разкриват обща връзка с детерминантите на престъпността. Има възможности за значително подобряване на политиките спрямо този криминален феномен, а неговото разрастване поражда остра необходимост от използване на тези възможности.

Целта на дисертационния труд е да се разшири научната основа за формиране и подобряване на политиките, като се изследват: основните характеристики на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация; основните причини за тяхната поява и развитие и се анализира въздействието което различните видове публични политики оказват върху тези две явления. Въз основа на разширяването на знанието ще се направят предложения за усъвършенстване на наказателното законодателство и практиката по прилагането му, както и

¹ Минев, Д. *Кризата на публичните политики в развитите страни*. Троян, 2011, с. 206.

оптимизация на системата за противодействие с цел ограничаване на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

Обект на изследване са социалните явления проституция и трафик на хора с цел сексуална експлоатация в България в периода след 1990 година до настоящия момент.

Основният метод, използван при осъществяване на изследването е анализ на документи: юридическа, социологическа и друга литература, отнасяща се до проблемите на проституцията, трафика на хора и други общественоопасни прояви; статистически данни, характеризиращи състоянието, структурата и динамиката на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация; контент-анализ на материали от средствата за масова информация и доклади от дейността на правителствени и неправителствени организации; интервюта с лица от правоохранителните органи, с лица, занимаващи се с проституция и сводничество, както и лични наблюдения и опит от професионалната ми работа.

II. ОСНОВНИ МОМЕНТИ ОТ СЪДЪРЖАНИЕТО

ПЪРВА ГЛАВА

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОСТИТУЦИЯТА И ТРАФИКА НА ХОРА С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ

Първа глава е посветена на теоретичното изследване и дефиниране на ключовите понятия от темата на дисертационния труд.

§1. Същност на проституцията и трафика на жени с цел сексуална експлоатация

1.1. История на възникване на изследваните явления

Възникването на проституцията се свързва с обичаи, развили се в Древността първоначално в три типа проституция – т.нар. гостоприемна, свещена /храмова/ и легална. Тези обичаи се съхраняват в продължение на дълго време и започват да придобиват характер на търговия, като постепенно приемат формите на съвременната проституция.²

Смята се, че управителят на Атина Солон пръв легализира проституцията, като основава голям публичен дом, където проституирали стотици робини, придобити с държавни средства. За разлика от проституцията като гостоприемство и храмовата проституция, регулирани от обичая и мотивирани от религиозни съображения, проституцията в Атина е насочена към получаване на доходи в чисто пазарни отношения. Така тя добива завършените черти, с които съществува вече хиляди години.³

По време на Римската империя продължава по-нататъшната комерсиализация на проституцията. Увеличават се данъците и се въвежда аналогична на съвременната нравствена полиция институция, която всъщност преследва увеличилата се нелегална проституция за неплащане на данъци. С разпространението на християнството се наблюдава определено снижаване на ръста на проституцията, но не и пълното ѝ изчезване. През следващите векове отношението към проституцията е противоречиво и това води до различни подходи към нея, които се разглеждат по-нататък в дисертацията.

² Князькин, И.В. *Всемирная история проституции*. АСТ Москва, 2006, с.78.

³ Пак там, с.87.

Трафикът на хора, в частност на жени с цел сексуална експлоатация, е явление също с корени в Древността. Започвайки от 18 май 1904 година с международно споразумение за преследване на търговията с бели жени, в следващите десетилетия до сега са приети множество международни актове за борба с това престъпление.⁴

1.2. Относно дефинициите за проституция

Думата проституция произлиза от латинския глагол „prostituere“ - предаване на разврат, обезчестяване, оскверняване. Съществува голямо многообразие от определения в научната литература, всяко от които носи свой специфичен нюанс и ценност, отнесено към конкретния изследван феномен. За целите на дисертацията е приета следната дефиниция: **проституцията е систематично и доброволно предоставяне на секс срещу заплащане. Обикновено етичните преценки за проституцията са негативни. Тези негативни преценки често повлияват и върху правните норми, в резултат на което последните дефинират предоставянето и/или ползването на сексуални услуги като престъпление.**

Като съществени признаци на проституцията може да се посочат: сексуален акт (действия); заплащане (което се договаря); формална доброволност (липсва непосредствена принуда); заплащането е значим източник на доходи за проституиращите и заедно със систематичността придава на проституирането характер на професионално занимание.

1.3. Относно дефинициите за трафика на хора с цел сексуална експлоатация

Явлението /от английската дума „trafficking“/ се разбира едновременно като търговия с хора, оръжие и наркотици и незаконна търговия въобще. Използването на един и същ термин и за търговия с неодушевени предмети помага да се разбере една от страните на същността на феномена – че хора се третират като предмети. Общото понятие „трафик на хора“ включва съвкупност от общественоопасни деяния, насочени срещу личността и личната свобода в сферата на обществените отношения, свързани с основните права на човека на живот и свобода, включително с правото на личността да се разпорежда със собственото си тяло, с труда си и т.н.

Стефани Хепбърн и Рита Саймън посочват, че има много определения за трафик на хора, но Протоколът от Палермо, известен още като Протокол на ООН за превенция, ограничаване и санкциониране на трафика на хора, особено на жени и деца, е световно известен като стандарт за закон срещу трафика на хора, който служи и като модел на много страни за собственото им законодателство. Протоколът, който допълва Конвенцията на ООН от 2000 г. срещу транснационалната организирана престъпност, посочва следните три елемента, които дефинират трафика на хора. Първо, самият акт на трафика, който обхваща рекрутиране, транспорт, трансфер, приемане на лица. Второ, средствата за трафик, които включват заплахата или използване на сила или други форми на принуда, измама, подвеждане, заблуда, злоупотреба с власт или с уязвимост, заплащане или получаване на някакви други изгоди от лицето, което контролира жертвата. Трето, има за цел експлоатация. Това включва като минимум сексуална експлоатация,

⁴ Белова, Г., Н. Марин, С. Паслар и Й. Кочев. „Международноправни аспекти на трафика на хора“. *Асоциация на прокурорите в България Бюлетин* №3, 2010, с.53.

включително чрез проституция, чрез принудителен труд, робство, слугуване или отнемане на човешки органи от жертвите.⁵

Както показва определението от Протокола от Палермо, трафикът на хора включва експлицитно сексуалната експлоатация, което означава, че имплицитно включва и поне част от проституцията. Тесните връзки между двата феномена – проституция и трафик на хора се проявяват и в това, че тези нарушаващи човешки права действия, са съпроводени с използване на физическо и психическо насилие, измама, изнудване, използване на материална или друга зависимост на пострадалия и на други способи с цел използване на тези лица за користи или други цели. Освен с нарушаване на неизменни човешки права трафикът на хора усилва организираната престъпност. Доходите от трафик на хора подхранват други видове престъпна дейност. Той е тясно свързан с прането на пари, наркобизнеса, подправка на документи и нелегална емиграция.

Както проституцията, така и трафикът с цел сексуална експлоатация засяга и обществените отношения, свързани с правата на човека. Все пак проституцията може да бъде и въпрос на индивидуален избор, въпреки съществуващи мнения, че тя винаги е насилствена или даже че е платено изнасилване. Същественото при трафика е експлоатацията, възползването от други лица от сексуалните отношения, които се развиват между жертвата и трето лице. В този смисъл проституцията е по-широко понятие и включва трафика като дейност на лица, експлоатиращи проституцията. От друга страна, действията по трафика предхождат и подготвят експлоатационните действия, за които се предоставят жертвите, включително и евентуалните актове на проституиране. Затова можем да приемем трафика за своеобразна логистика на проституцията, част от това явление, но в аспекта на правата на човека, разкриващо такава степен на обществена опасност, че е обявено за престъпно. Връзката между двете явления е изключително тясна. Още в преамбюла на Конвенцията на ООН за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция от 1949 тази връзка е подчертана с думите: ”проституцията и съпътстващото я зло, а именно търговията с хора с цел проституция, са несъвместими с достойнството и стойността на човешката личност и поставят под заплаха благоденствието на индивида, семейството и обществото”.⁶

1.4.Проституцията в контекста на човешката сексуалност

Сексуалността се определя като интегрална част от личността на всеки индивид, чието развитие зависи от задоволяването на основни човешки нужди като желанието за контакт, интимност, емоционално изразяване, удовлетворение, нежност и любов. Приема се, че половият инстинкт е в една група с други „естествени“ инстинкти като глад, дишане и необходимост от сън. Всеки от тях се модифицира и оформя от средата. Половият нагон обаче е единственият, който може да остане незадоволен за продължителен период от време без очевидни вредни последици.⁷

Съществува тезата, че за да се поддържа редът в едно общество, е необходимо

⁵ Hepburn, St. and Rita J. Simon, Human Trafficking Around the World, Columbia Univ. 2013, p. 3

⁶ Конвенция на ООН за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция, приета на 02.12.1949г. с Резолюция 3176 на Общото събрание на ООН, в сила от 25.07.1951г.

⁷ Пак там, с.665.

сексуалността винаги да се схваща и прокламира публично като свързана със създаване на поколение. Така сексуалният живот намира своята морална легитимация като се свързва с представата за семейството като дължимо социално поведение на индивидите. В същото време обаче сексуалността на човека в биологичен план не е обвързана със социалните споразумения. Задачата на проституцията е краткосрочното удовлетворяване на сексуалните желания без социално обвързващия аспект на брака. В този смисъл бракът и проституцията са две допълващи се институции, понеже от една страна, социално дължимото поведение е под маската на брака, но едновременно сексуалният нагон като биологичен и някак си извънсоциален се реализира чрез проституцията. Проституцията има функцията да поддържа по някакъв специфичен /сексуален/ начин общественото пространство. От социална гледна точка, т.е. от гледна точка на дължимото социално поведение, когато сексуалният акт се практикува срещу заплащане, неговата природа е друга, той се връща към своята основа като изцяло биологичен. Проституцията обаче има социално битие. Така се получава очевидното противоречие между социално дължимото и насърчавано семейно сексуално общуване и социално забраняваното или най-малко неприеманото извънсемейно сексуално поведение. „Купувачът” търси удоволствие, а не цели възпроизводство, докато „продавачът”, който получава цена за предоставената услуга, може да прави с парите си, каквото си иска.

1.5. Проституцията като отклоняващо се поведение

Проституцията е „особен вид и специфичен тип отклоняващо се поведение” и „в някои исторически общества не е била квалифициран като аномален феномен. А и в съвременните общества отношението към нея е двузначно – съществуват противоположни гледища, а в някои общества е легализирана и фактически не се смята за девиантно поведение, а за нещо нормално или просто за начин на живот. Особеността на проституцията като девиантно поведение е в граничното положение на насоченост към себе си и към друг, външен социален обект: проституира се с някого с оглед преди всичко и дори само да се получат чисто материални облаги, изгода, осъществяване на калкулирана размяна. При проституцията социалното отношение е разгънато – в смисъл, че то е между два субекта, два отделни агента - съблазняващият/съблазняващата и съблазненият/съблазнената. Тази съблазън е сведена до оголен природен нагон, ала функционира като инструментална, като по този начин става възможно властово отношение, което е собствено социално. И двете страни се алиенират в безобразност. В това се състои социалната девиантност на проституцията.”⁸

ВТОРА ГЛАВА: ТИПОВЕ ПРОЯВНИ ФОРМИ, МАЩАБ И АКТЬОРИ В ПРОСТИТУЦИЯТА И ТРАФИКА НА ХОРА С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ

§1. Типове проявни форми на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация

Проституцията е многолико социално явление, в него съществуват множество пластове, рязко отличаващи се един от друг, затова и класификацията може да бъде изключително разнообразна, в зависимост от различните признаци. В България съществуват улична, клубна,

⁸ Фотев, Г. *Социология на отклоняващото се поведение*. София, 2005, с.29.

елитна, курортна и експортна проституция. В отделна група трябва да се разглежда детската проституция.

1.1. Уличната и магистрална проституцията се поставят най-ниско в стратификационната скала на проституцията от гледна точка на своите социални характеристики /репутация, начин на функциониране, печалби, равнище на защита, клиенти/. Същевременно това е най-видимата форма, което от една страна представлява заплаха за обществения морал, а от друга води до това най-много от заловените при полицейски акции да са улични или магистрални проститутки. Тези две категории се различават само по мястото, където се предлагат и донякъде по професиите на мъжете, които успяват да привлекат – при магистралните клиентите са много често професионални шофьори. Характерно за тази форма е наличието на много високо ниво на контрол и експлоатация от страна на сводници, лица от организираната престъпност и полицията, което означава и много високи нива на насилието, с което се сблъскват проституиращите жени. Броят на свободните, проституиращи без опеката на сводници на улицата жени в България, е незначителен – около 5%.

1.2. Клубната проституция се дели на такава в публични домове, в клубове за масаж, в барове и заведения и проституция, поръчвана по телефона. Тези типове проституция съвпадат по всички основни характеристики и при всеки от тях проститутките гравитират около клуб - място, известно на клиентите, с трайно установени правила. В редица законодателства е инкриминирано организирането и управлението на публичен дом. Той е едновременно организационна форма, при която се използват модерни и масовизирани методи за експлоатация и максимална печалба като реклама маркетинг и пр., и място, където се проповядва философията, усъвършенстват се прийомите и се осъществява процесът на учене и привикване както на проституиращите, така и на лицата, които търсят и получават сексуални услуги.

Публичните домове се превръщат в своеобразни центрове на организираната и професионалната престъпност. Чрез тях могат да се корумпират и изнудват представители на правозащитните органи, на медиите и политици. В много от тях се извършва постоянно видеонаблюдение, а също и подслушване. Обикновено се предлагат и наркотици.

1.3. Курортната проституция

Курортната проституция е свързана с туристическия сезон и се осъществява както в летните, така и в зимните курорти. За тази форма естествено е характерна цикличност. В началото на сезона голям брой проституиращи и сводници от големите градове и от вътрешността на страната се преместват към морските или планинските курорти. Близките до границата ни с Гърция градове Петрич и Сандански също попадат в кръга населени места, за които е характерна курортната проституция. Там също се наблюдава цикличност, като се констатира оживление след приключване на селскостопанския сезон в Гърция.

В курортите се среща както улична, така и клубна проституция. При тях принципите на организация и функциониране са същите като вече описаните. Към групата, организиращи и подпомагачи сексуалната експлоатация лица, следва да се прибавят и собственици на хотели и администратори, както и пикола, сервитьори и др. Класата на хотела и неговата близост до морския бряг се отразяват на стратификацията на проституиращите и цените.

1.4. Елитна проституция.

Представителките на елитната проституция се намират на върха на стратификационната скала. Характерно за този тип проституция е, че тя не попада в ползрението нито на полицията, нито на обществеността.⁹ При този тип проституция организацията е центрирана около агенции за манекенки и фотомодели. Често агенциите са собственост на жени или приятелки на лидери на престъпни групировки и бившите силови структури. Тези компании имат нормална икономическа дейност - осигуряват модели за модни ревюта, рекламни кампании, телевизионни програми, промоции на стоки, участие във филмови продукции, фотосесии за списания и други традиционни услуги за модните агенции.¹⁰

При тази форма сводниците се опитват да представят дейността си повече като импресарска, макар че същността ѝ остава непроменена. Често сводникът е жена. Насилието при този тип проституция от страна на сводниците почти липсва.

1.5. Детска проституция

Многобройни факти свидетелстват за голямото разпространение на детската проституция в България. Случаи в Бургас, Берковица, Трън, и др. показват, че домовете за деца са място, където проституцията е ежедневие. Автори като А.Гидънс и Пиер Дако свързват детската проституция с деца, избягали от дома си и лишени от доход.¹¹ В България проституират естествено и деца, избягали от домовете си, но особено тревожно е положението на децата от социалните институции.

1.6. Мъже и транзитисти, ангажирани в проституция

Мъжката проституция като разновидност на проституцията въобще е също толкова многопластово и многоаспектно явление, проявяващо се в различни видове и форми. Данните за България сочат, че на територията на България е по-разпространена хомосексуалната мъжка проституция, при която проституиращите мъже предлагат услугите си на други мъже.¹² Мъжете и транзитистите най-често проституират независимо, обикновено не плащат на криминалните структури и са значително по-склонни към неформални обединения и взаимна подкрепа в сравнение с проституиращите жени.

§2. Машаб и актьори в проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация

2.1. Опити за оценка на размерите на българската проституция в страната и в чужбина

Информацията за броя на проституиращите жени и тези, жертва на трафик от България е твърде разнородна. В изследването си ЦИД посочва приблизителни цифри за проституиращите между 7 000 - 9 000 в страната и 18 000 - 21 000 извън нея.¹³ В изследването на Петрунов се посочва, че между 8 000 и 12 000 жертви са експлоатирани сексуално извън България.¹⁴

⁹ Център за изследване на демокрацията. *Организираната престъпност в България: пазари и тенденции*. София: ЦИД, 2007, с.108.

¹⁰ Златков, Д. *БГ Октопод*. Ню Медиа Груп, 2010, с.284.

¹¹ Гидънс, А. *Социология*. София, 2003, с.117; Дако, П. *Фантастичните победи на модерната психология*. София 1995, с.396.

¹² Запрянова, К. „Български жиголо“. *Тема*, бр.40, 2002.

¹³ Център за изследване на демокрацията. *Организираната престъпност в България: Пазари и тенденции*. София, 2007, с.125-135.

¹⁴ Петрунов, Г. *Изпирание на пари от трафик на хора*. София: РискМонитор, 2009, с.23.

Според авторите на тези изследвания българките, експлоатирани в чужбина месечно генерират между 90 и 180 милиона евро, а годишно - между 900 милиона и 1,8 милиарда евро, но се смята, че сумата може и да е по-голяма и да надхвърля 3 милиарда евро. Така че даже при консервативната оценка 900 милиона - 1,8 милиарда евро, сумата възлиза между 3,6% и 7,2% от БВП /25,1 милиарда евро/. Посочените цифри поставят експлоатацията на чужда проституция на едно от първите места по приходи сред дейностите на организираната престъпност.

2.2. Начини на въвлечане в проституция и трафик

Начините за въвлечане в мрежите на проституцията са разнообразни. Изследователите¹⁵ посочват, че най-често се използват методи като: влюбване (при който сводник създава интимна връзка с момичето, след което я убеждава да проституира); предложение от приятелка или познат (обикновено проституираща); продажба на момичета за тази цел с последваща препродажба от един сводник на друг; обвързване с дълг; подмамване за работа в чужбина. Откриват се случаи и на отвлечения и принуждаване към проституция след жестоко насилие над жертвата. Като това, което отново се откроява и при начина, по който най-често се набират момичета с цел сексуална експлоатация, е създаването на силна връзка на зависимост между сводника и проституиращите.

3.2. Сводници, сутеньори, съдържатели на публичен дом, охранители, шофьори

Сводничеството е посредническа дейност, състояща се в търсене на „клиенти“ на проституиращите и в редица случаи също така и приемане на пари от „клиента“ за техните услуги. То може да бъде определено като посредничество към проституиране на друго лице извършено срещу материално възнаграждение.¹⁶ Сутеньорството е дейност, включваща освен задълженията на сводника /понякога и без тях/ и борба за отстраняване на конкурентите по бизнеса с проституция, „защита“ на проституиращите, създаване на контакти с правоохранителните органи /подкупи на длъжностни лица/, други организационни мероприятия като осигуряване на помещения, контрол върху проституиращите за присвояване на получените суми. Сутеньорството е дейност, извършвана срещу възнаграждение с цел създаване на условия за проституиране от други лица. Сред лицата, осъществяващи посреднически функции особено място заемат организаторите и държателите на публични домове.

§4. Обвързаност на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация с други престъпни дейности

4.1. Престъпност и проституция

4.1.1. Връзка между явленията

И престъпността, и проституцията са явления, които са социално детерминирани, а не се развиват под действието на едни или други случайно появили се и действащи фактори. Връзките и зависимостите между двете явления могат да се видят в различни форми на взаимно проникване, взаимна детерминираност както в количествено, така и в качествено отношение.

Форма на взаимно проникване между двете социални явления се наблюдава в сферата на проявите, включени в определението за проституция, но обявени от Наказателния кодекс за

¹⁵ Петрунов, Г. *Основни схеми за изпиране на пари от трафик на хора с цел сексуална експлоатация*. София: РискМонитор, 2009, с.18-19.

¹⁶ Уханова, Н. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика преступлений, способствующих проституции*. Москва, 2002, с.36.

престъпления по чл.155 ал.1 - склоняване на друго лице към проституция или свождане към съвкупления или блудствени действия с користна цел, систематическо предоставяне на помещения на различни лица за развратни действия, отвличане с цел предоставяне за проституция. По ал.3 на същия текст това са склоняване или принуждаване на друго лице към употреба на наркотични вещества или техни аналози с цел проституиране, съвкупление, блудствени действия или извършване на полово сношение или действия на полово удовлетворение с лице от същия пол, както принуждаване на малолетно или непълнолетно лица към извършване на престъпление или към проституция по чл.188 ал.1 от НК.

Друга форма на взаимно проникване между двете социални явления е трафикът на жени с цел сексуална експлоатация дотолкова, доколкото той е такава част от престъпността като социално явление, която се характеризира като дейност на лица, експлоатиращи проституцията на други лица. В този случай проституцията се явява по-широко понятие и включва трафика в кръга прояви, оформящи нейното съдържание. В нашия НК престъпленията, свързани с трафик на жени с цел сексуална експлоатация са посочени в раздел Девети на глава втора - чл.159а-159в.

4.1.2. Въздействие на проституцията върху престъпността

Проституцията се приема като част от т.нар. „фонові явления“ - форми на девиантно поведение, оказващи деформиращо въздействие на общественото съзнание и поощряващи създаването на криминално съзнание. Тук са отнесени освен проституцията явления като наркоманията, алкохолизма, скитничество, просия, дребно хулиганство.¹⁷ Някои автори поставят в тази група и самоубийството. Те са отклонения от обществения морал, които се явяват хранителна среда на престъпността. Като обобщаващ извод може да се приеме, че проституцията и престъпността като две относително самостоятелни отрицателни социални явления се намират в хомеостатична връзка и се преливат едно в друго в зависимост от състоянието на обществото в конкретния исторически момент.

4.1.3. Въздействие на проституцията върху женската престъпност.

Конкретните форми на индивидуална и групова престъпност на проституиращите жени са различни. Те извършват самостоятелно престъпления като кражби, грабежи, измами, телесни повреди. Тези престъпления обикновено са еднократни или ако са продължавани, са еднородни и повтарящи се, като целения резултат ползува единствено извършителката и евентуално лицата, за които се грижи. Проституиращите също извършват престъпления в контекста на по-сложна престъпна конфигурация и представляващи подготвителен етап или част от предварително организирана сложна престъпна схема. Често извършвано престъпление е изнудването.

4.1.4. Проституиращите като жертви на престъпления

За проституиращите е характерно съчетаване на криминализация и виктимизация, т.е. те се явяват в две роли – като извършващи престъпления и като жертви. Второто е свързано с отнасянето им към маргинални групи. За тях е характерна така наречената виновна виктимизация. Те обикновено, след като са пострадали от престъпление, са обвинявани за

¹⁷ Каракашев, В., Г. Георгиев, П. Цанков. *Криминология*. Ромина, 1998, с.115.

безнравствено поведение, с което са станали причина за престъплението. Те са жертви и на така наречената вторична виктимизация, свързана със стигматизация на жертвата.

4.2. Организирана престъпност и престъпления с цел сексуална експлоатация

В доклад на ЕК от 2012 се цитира становище на Европол, според което организираната престъпност в България е уникална в целия ЕС, „доколкото тя упражнява значително влияние върху икономиката, което от своя страна води до влияние върху политическия процес и държавните институции”.¹⁸ Уникалността на организираната престъпност в България е и в генезиса на тази престъпност.¹⁹ Връзката между организираната престъпност и престъпленията с цел сексуална експлоатация е толкова тясна, че често в специализираната литература проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация се припокриват с организираната престъпност, като просто се представят като нейни форми.²⁰

4.3. Корупция и пране на пари от престъпления с цел сексуална експлоатация.

Проституцията и трафика на хора са тясно свързани с корупцията. Може да се проследи използването на корупция в различните етапи на трафика - от събиране на документи преди отпътуването, през корумпиране на полицаи при транспортиране на жертвите, корумпиране на държавни и общински служители в чужбина. Изброяването продължава с корупция при защита от разследване и включва подкупи на гранични полицаи, на служители от регионалните и националните служби за борба с трафика на хора и магистрати.²¹ Съществуват множество доказателства, че сводниците и съдържателите на публични домове плащат на полицейските управления, в чийто район извършват дейността си. Подкупи се плащат на полицията и от жени, които проституират самостоятелно, без сутеньор.

Техниките на изпиране на парите, генерирани от проституция и сексуална експлоатация са разнообразни.²² Една от сферите, в които се влагат най-усилено средства от трафик на хора с цел сексуална експлоатация, е земеделието. Изпиране на пари се реализира и чрез търговски обекти. Високите нива на сива икономика в България се явяват много благоприятна среда за изпиране на пари.²³

ТРЕТА ГЛАВА: ПРИЧИНИ ЗА ПРОСТИТУЦИЯТА И ТРАФИКА НА ЖЕНИ С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ В СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ

§1. Общ преглед на причините за проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация

Общият механизъм на детерминация на проституцията, нейната самодетерминация и оказване на обратно влияние на породилото я общество, схематично може да се изрази по следния начин:

¹⁸ В.Дневник 18.07.2012 г. Доклад на ЕК за напредъка на България/пълен текст/

¹⁹ Петрунов, Г. *Социални измерения на организираната престъпност. Организирана престъпност в периода на преход*. Непубликувана дисертация. София, 2006, с. 191. Виж също: Пейков, Т. *Девиянтното управление*. Янус ЕООД, 2001.

²⁰ Петрунов 2006, пак там, с. 203-209.

²¹ Петрунов, Г. *Основни схеми за изпиране на пари от трафик на хора с цел сексуална експлоатация*. София: РискМонитор, 2009, с.66.

²² Петрунов, Г. *Изпиране на пари от трафик на хора*. София: РискМонитор, 2009, с.24.

²³ Пак там стр.28

1/Обществото с неговите противоречия и проблеми при пропуските в социалното управление поражда отрицателни социални отклонения, в това число и проституция и обявените от наказателния кодекс престъпления, определяни като трафик на хора с цел сексуална експлоатация;

2/Тези социални отклонения са способни във взаимодействие с други социални фактори да обусловят появата на престъпност, паразитираща върху тях, която се характеризира с по-утежнени характеристики на даденото явление, нарастването в него на организираността и криминалния професионализъм.

3/Под въздействие на организираната престъпност протича задълбочаване на негативните социални отклонения в обществото. Като определящи според своето съдържание причини за проституцията и трафика на жени с цел сексуална експлоатация могат да бъдат посочени тези от нравствено-психологически и социално-икономически характер.

2. Нравствено-психологически причини, детерминиращи проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация в съвременна България

2.1.Криза на моралните ценности и норми

След началото на 90-те години радикално изменилите се обществени отношения утвърждават нови ценности и поведенчески стратегии, допускащи проституирането като начин на живот, осигуряващ съответния жизнен стандарт, статус и дори социално приемане. По тези причини се забелязва значително намаляване във възрастовата граница на проституиращите момичета. Нравствената криза се проявява в следните форми и сфери на живота на обществото като нравствено –социални детерминанти на проституцията:

- промени в ценностните и екзистенциални нагласи в обществата;

- отслабване и криза на съвременното семейство, високо ниво на разводите, понижаване на културно-нравственото ниво на родителите, загуба на семейни традиции и междусемейни връзки на разширеното семейство, загуба на авторитета на родителите в очите на децата, непознаване на основите на правилното и системно възпитание на децата, пренебрежение и игнориране на интересите на децата;

- отклонения в психическото развитие на децата, многократно усилващо се при неправилно възпитание и негативно въздействие на агресивната микро- и макросреда;

- деформация на нравственото и правно развитие на непълнолетните, непропорционално развитие на материалните потребности за сметка на духовните, полова разпуснатост, пагубно въздействие на съвременната масова култура;

- повишаване на „престижността” на криминалната субкултура;

- ръст на наркоманията и алкохолизма, особено сред младежта;

- снижение на потенциала на държавните и обществени учреждения и организации по възпитание на децата и контрола на поведението им.

2.2.Промени в културата, изкуството, образованието и средствата за масова информация

Криминалната идеология и култура са способни да оказват силно социално-психологическо въздействие както на отделната личност, така и на населението като цяло. Култивирането на „криминална” идеология и култура се извършва по линия на средствата за масова информация и изкуството. Така наречената „шизофренна преса”, съчетаваща сериозни

професионални статии с популярно-жълти има сериозен принос за неадекватното представяне на проблема проституция в съвременна България. Криминалната тема се ползва с устойчив интерес от страна на средствата за масова информация, но на повечето журналистически публикации не им достигат дълбочина и всеостранност, а „законите на жанра” изтикват на преден план при подбора на материала неговата сензационност.²⁴ В много от материалите се разглеждат детайлно финансовите страни на явлението проституция и трафик на жени - цени, заплащане за час, доходи на сводници, като по този начин интересът на обществеността се съсредоточава необосновано върху тях, а се пропускат нравствените и етични аспекти.

2.3.Кризата в семейството

В съвременната епоха се наблюдава процес на масовизиране на безбрачието като социално явление и обща промяна на отношението към юридическия брак. В миналото със сключването на брака се решаваше и сексуалният проблем - не само официално, но и с оглед на общественото мнение. Бракът беше своеобразен сексуален монопол и търсенето на сексуален партньор извън него обикновено се преследваше от правните, религиозните и моралните норми.

Разводите в България са често явление. Раздялата на родителите оставя неизличими следи в съзнанието на детето. Тя често води до нови случайни интимни връзки на родителя, останал с детето, което може да предизвика ревност у него. Опитвайки се да изразят протест, подрастващите нарушават нравствени норми, встъпват в случайни полови отношения и могат да започнат да проституират.

2.4. Мотивацията към проституция

Преобладаващите мотиви за проституиране не са специфични и могат да предизвикат други действия. Мотивацията към проституция можем да разделим на користна, в основата на която лежат материални потребности и друга, в чиято основа лежат други потребности - сексуални, самоутвърждаване и др. Руски експерти определят процента на лицата занимаващи се с проституция непосредствено заради бедност на по-малко от 10%, а „желанието да се живее не по-лошо от другите” е мотив за проституиране у 40% от жените. В Русия в началото на 90-те години на XX век криминолози отчитат нарастване на користните правонарушения по мотиви на абсолютна нужда за придобиване на жизнено необходими продукти и дрехи, а също така по мотиви на относителна нужда за достигане на такъв жизнен стандарт, който е характерен за окръжаващата среда.²⁵

§3. Социално-икономически причини, детерминиращи проституцията и трафика на жени с цел сексуална експлоатация в България.

3.1.Икономически мотиви за проституция: безработица, доходи и неравенство.

Много изследователи смятат, че основните причини за проституцията са икономическите. От началото на 90-те години на XX век в България се провеждат реформи, които се развиват сложно и особено силно повлияват на начина на живот на мнозинството хора. Радикалните и всеобхватни програми за приватизация и икономическо реструктуриране водят до безпрецедентни нива от безработица и до практическото отстраняване на цели сектори на икономиката и на зависимите от съответната икономическа дейност социални групи. Натискът върху по-голяма част от населението е особено силен в периода 1998-2001 година. За сравнение

²⁴ Васильев, В.Л. *Юридическая психология*. Питер, 1998, с.319.

²⁵ Шпаков, А. *Проституция как обект криминологического исследования*. Ростов на Дону, 2003, с.116.

ако през лятото на 1996 година броят на безработните се движи около 10% през пролетта на 2001 година те са вече 19,53%. Според проучване на неправителствени организации дори са повече и достигат 23,6%. При това нарастването не е равномерно - в определени райони безработицата достига 30-40%. Последницата от радикалната и хаотична ликвидация на предприятия след 1997 година е, че голям брой малки населени места са оставени без никаква възможност за работа, а големи градове губят от една втора до две трети от работните си места.²⁶

Съществува и „скрита безработица“, тъй като големи групи безработни нямат право на обезщетения и принадлежат към групата на „обезсърчените“ - дълготрайно безработни лица, изгубили мотивация за търсене на работа. Според някои оценки размерите на скритата безработица са съизмерими с тези на официално регистрираната или с други думи - реалната безработица е двойно по-висока от официално регистрираната. Коефициентът на безработица при младите хора /от 15 до 24 години/ е два пъти по-висок от средния за страната, което представлява допълнителен фактор, благоприятстващ проституцията и миграционните нагласи. Освен това се наблюдава и по-голяма активност в търсенето на работа при жените, която е причина част от тях да приемат по-ниско квалифицирана и по-малко платена работа пред перспективата да останат безработни. Това за съжаление са фактори, допринасящи за по-висока степен на риск от сексуална експлоатация в страната и чужбина, а така също и от търсене на оцеляване чрез проституиране.²⁷

Подобна е ситуацията и с равнището на доходите. Според различни оценки средният доход през 1997 година е бил 30% от това, което домакинството получава през 1989 година. Макар че в края на 90-те години в Европа има страни като Албания, Молдова, Украйна с по-нисък среден доход, България, освен че е сред най-бедните европейски страни, е и с най-рязък контраст при спада на доходите. Според Институт за социални и синдикални изследвания към КНСБ 33% от населението живее под прага на бедността, който през септември 2008 година е определен на 184,41 лева. През месец юни 2007 година 39,4% от българските граждани са били под определения праг на бедността.²⁸

Изследванията показват, че в България в един кратък исторически период от около 20 години неравенствата бурно са избуяли. В периода 1989-2007 година най-богатите 10% от населението са увеличили своя дял от БВП от 19,93% на 35,18%, а най-бедните 10% от населението получават през 2007 година повече от два пъти по-малко от дела, който са имали през 1989 година.²⁹

3.2. Миграция, аномия, криминален взрив.

Освен посочените икономически промени и свързаните с тях миграционни нагласи друг фактор, който благоприятства проституцията и трафика на жени с цел сексуална експлоатация, е това, което може да се нарече „мечтата за западния начин на живот“.³⁰ Това обяснява и

²⁶ Агенция по заетостта <http://www.az.government.bg>

²⁷ Център за изследване на демокрацията. *Организираната престъпност в България: пазари и тенденции*. София: ЦИД, 2007, с.138.

²⁸ В. „Сега“ 16.10.2008 г. „1/3 от българите живеят под прага на бедността“.

²⁹ Желязкова, М. *Неравенства и политики. Дистанции между България и Европейския съюз*. Троян, 2011, с.27-29.

³⁰ Доклад за дейността на комисията за борба с трафика на жени с цел сексуална експлоатация за 2008г., стр. 57

констатацията, че не само български жени с ниски доходи, но и такива със средни и високи стават жертва на трафик.

За обясняване на престъпността, както и на девиантността въобще сериозно значение има общественото явление, което Е.Дюркем обозначава с термина „аномия“ /безнормативност/. В своя анализ на явлението социална аномия Дюркем приема, че всяко живо същество може да живее и да се чувства щастливо само при условие, че са задоволявани неговите потребности. Границите на социалните потребности могат да бъдат установени само от обществото. В периоди на криза и даже в период на благополучни, но внезапни преобразования, когато обществото е дезорганизирано и временно не е способно да въздейства на човека, се нарушава социалната „регламентация“ /никой не знае пределите на реалните стремежи и желания/ и се усилва безнормативността на поведението /аномия/. Именно състоянието на аномия, явяващо се проявление на социалната дезорганизация на обществото, е основна причина според Дюркем за нарастване на социалната завист и негативното социално поведение.³¹

За сериозен детерминиращ фактор може да бъде считан криминалният взрив в България от 1991 и 1992 година, когато започва тоталното разрушаване на старата общественно-политическа и икономическа система в страната, съпроводено с отрицание на съществуващите нравствени и духовни ценности. Държавата и правото съществуват формално и не могат да създадат елементарен ред в обществените отношения. Така за изключително кратко време престъпността се увеличава няколко пъти и настъпва всеобща криминализация в страната. Впоследствие тази тенденция се съхранява и през следващите години на прехода. Нови явления за България са широкото разпространение на организираните и транснационализираните форми на престъпна дейност, наркобизнесът, предумишлените убийства с огнестрелни оръжия, корумпираността на държавния апарат. Всичко това свидетелства не само за разпад на държавността, но и за всеобща деморализация.³²

3.3.Ролята на държавата: търпимост и корупция.

Отношението на търпимост на законодателната и изпълнителната власт към проституцията е в основата на държавната политика към различните форми на това девиантно поведение. Тук е необходимо уточнението, че не става дума да се преследват проституиращите жени, а да се изрази ясна позиция към лицата, експлоатиращи проституцията. Неутралното поведение на държавата води до разпространение и увеличаване на негативните социални последици от проституцията, а оттам и на трафика на жени с цел сексуална експлоатация. Проституцията и трафикът на жени с цел сексуална експлоатация са под контрола на организираната престъпност, а позицията на законодателя относно съществените за правото белези на организираната престъпност и нейната обществена опасност е сред водещите фактори, влияещи върху появата и развитието на организираната престъпност. Колкото по-ясно и рано заявена е тази позиция, толкова по-трудно е явлението да възникне и да се развие.

Освен закъсняло и неефективно законодателство, налице са и слабости в приложението на действащите закони. Има обективни фактори, които затрудняват разследването - крайните купувачи остават извън полезрението на разследващите, някои от жертвите биват изолирани от възможността да проговорят, други мълчат поради страх от полицаите, от имиграционните

³¹ *История социологии в Западной Европе и США*. Москва, 2001, стр.157.

³² Айдаров, Й. *Криминология*. 1996, с.83-86.

служители или от отмъщението на трафикантите. Но това не са единствените причини за ниската ефективност. Извършителите на тези престъпления се възползват от недостатъчната взаимна координация и несъвършенство на техническото снабдяване на органите на вътрешните работи. Организираните групи в продължение на години се занимават с криминален бизнес, свързан с проституцията. Зад тези явления стои и неспособност на действащата правоохранителна система да „преработи“ в наказателноправен порядък цялата информация за проституцията и престъпленията, свързани с нея, а също така и снижение на професионализма на полицейските служители и прокурорите, навика да се работи по спешност, без дълбок подход, слабата материална база, ниската квалификация на кадрите. Причината не е само слабото финансиране. „Днешното състояние на престъпността е такова, че определени нейни части взаимодействат не само помежду си, а и с корумпирани чиновници и служители на правоохранителните органи.“³³

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА: ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ КЪМ ПРОСТИТУЦИЯТА И ТРАФИКА НА ЖЕНИ С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ

§1. Основни видове публични политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация

Могат да се обобщят три основни вида политики за реагиране към проституцията: прохибиционизъм, или стратегия на държавна забрана на проституцията; регламентаризъм, или стратегия за държавен контрол над нея; и аболиционизъм - стратегия, чието съдържание се явява борбата с проституцията като с явление, вина за съществуването на което има обществото, като едновременно с това проституиращите имат в пълен обем граждански права и свободи.

1.1. Прохибиционизъм /забранителни политики/.

Прохибиционизмът, или стратегията за забрана на проституцията възниква първа в епохата на средновековието като резултат от отношението на религията и теокрацията към проституцията и се характеризира с безпрецедентно жестоки мерки. При този модел проституцията на открито и закрито е забранена, проституиращите, а в някои случаи и техните клиенти носят наказателна или административна отговорност. Към този модел днес се придържат около 16% от държавите-членки на ЕС, например Ирландия, Литва.³⁴ Постепенно практиката показва, че забраната като направление на борбата с проституцията е неефективна. С разпространението на демокрацията на приоритетни позиции започват да изпъкват правата и свободите на гражданите.

През последното десетилетие забраната за проституция се възражда в модифицирана форма - забрана за клиентите /Швеция, Норвегия/ или като забрана и за проституиращите, и за клиентите, когато контактите се осъществяват на публични места /Франция, Италия/.

1.2. Регламентаризъм /разрешителни политики/.

В началото на XIX век първо във Франция /1802г./ прохибиционизмът е заменен с регламентаризъм – официално разрешение за проституиране при условия на регистрация и подчиняване на определени правила на надзор. Главен аргумент на неговите поддръжници е, че

³³ Кръстев, И. „Границата между МВР и престъпността е най-слабо охраняваната“. В.168 часа, 28.03.2008г., Цветков, Ц. „В България проституцията се е превърнала в начин на мислене“. 16.09.2008г. Достъпно на: www.actualno.com

³⁴ Тонева, И. Европа дава четири варианта за решение на проблема. сп. *Общество и право*, 6, 2008.

проституцията реално съществува и тя не може да бъде изкоренена. Същността е в признаване на легалността на намиращата се под контрола на държавата регистрирана проституция и забрана на нейните нерегистрирани форми. Регламентаризмът обаче може да бъде разглеждан и като средство за гарантиране на контрола над доходите на проституиращите, което особено добре се вижда в страните, явяващи се традиционни обекти на секстуризма. Тук проституцията се разглежда като едно от перата за формиране на държавния бюджет. В Холандия се смята, че сексиндустрията осигурява около 5% от икономиката на страната. Системата на регламентаризма включва в себе си следните компоненти: задължение за регистрация на проституиращите; задължителни периодични медицински прегледи; принудително лечение на венерически заболявания; живот и професионална дейност в строго определени места.

Днес в ЕС моделът на регламентиране се прилага в 28% от държавите членки на ЕС – Австрия, Унгария, Германия, Гърция, Латвия, Великобритания.³⁵ Действащите закони обаче се отнасят само до проститутки с постоянно местожителство в ЕС и така се формира огромен нелегален пазар от жени извън общността, където конкуренцията на цените е свързана с принудителна проституция.

1.3. Аболиционизъм /мълчаливо разрешителни политики/.

През 60-те години на XIX век в Англия се заражда движение, насочено към защита на честта и достойнството на жената, което в последствие започва да се нарича аболиционизъм. Определяйки робството като невъзможност здрав човек да се разпорежда със себе си, аболиционистите обявяват проституцията за негов наследник. В 1887 година в Женева се провежда първия конгрес на аболиционистите. Като негова цел се посочва борбата с регламентацията на проституцията и задължителните прегледи на жените, тъй като тези мерки се явяват несъвместими с понятието за свобода и оскърбяват нравствените чувства на жените.

Същността на аболиционизма се състои в търсене на аргументи в защита на жените и изтъкване отговорността на обществото за съществуването на проституцията и в схващането, че борбата трябва да се води не с проституиращите, а с проституцията като явление. Това са разликите с идеите на прохибиционизма и регламентизма. Аболиционистите изискват предоставяне на проституиращите на всички видове граждански права и свободи, тъй като виновни за съществуването на проституцията са обществото и държавата и те нямат право да ограничават правата им. Днес към този модел в ЕС се придържат 24% от страните между които Чехия, Полша, Словакия, Испания. По отношение на уличната проституция се правят опити за създаване на защитени зони или за обособяване на специални райони, където упражняването на проституция да се наблюдава. Присъствието на полицията тук може да повиши равнището на безопасност. Приема се, че всяка позиция, която тласка проституцията към нелегалност, прави жените по-уязвими и ги отстранява от обсега на социалните служби. Различните законодателни предложения за периодични медицински прегледи, официална регистрация и задължително използване на публични домове могат да направят тежките условия на експлоатация още по-непоносими, без всичко това да носи каквато и да е печалба на вече проституиращите жени.

§2. Чуждестранни законодателни политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация

³⁵ Тонева, И. Европа дава четири варианта за решение на проблема. сп. *Общество и право*, 6,2008.

При всичките три режима – прохибиционистки, аболуционистки и регламентация - системите за експлоатация се възползват от специфичната атмосфера на тайна, в която се развиват отношенията между проституиращи и клиенти. Там, където проституцията се наказва, проституиращите са изложени на изнудване поради необходимостта да намерят защитено място. Такива гаранции предлагат представителите на организираната престъпност. Така в САЩ се счита, че 70% от проституцията се ръководи директно от организираната престъпност.³⁶

Философията на Конвенцията за премахване на трафика на хора и на експлоатацията на други, приета от Общото събрание на ООН през 1949 година,³⁷ допуска проституцията само ако е в резултат на личен избор. Според клаузите на конвенцията нито онези, които проституират, нито техните клиенти са наказуеми. Подлежащото на преследване престъпление е „експлоатация на проституцията на други“. Проституцията не се счита за икономическа дейност поради нейната несъвместимост с достойнството и ценностите на човешката личност. Затова тя не трябва да нахлува в социалното пространство. Дебатът за правната уредба на проституцията и свързания с нея трафик се цел сексуална експлоатация е най-трудният за водене в рамките на институциите на ЕС поради това, че е невъзможно намирането на платформа, която да се основава на обща визия. Затова още от 1994 година ЕС официално работи за разграничаване на доброволната от принудителната проституция в съответствие с принципа за „свобода на избор“. В САЩ главната тенденция включва поставянето на радикално ударение върху общото между проституцията и трафика.

През 2005 година Съветът на Европа прие Конвенция за борба с трафика на хора,³⁸ с която се цели да се засили международното сътрудничество, да се предотврати трафика, да накаже трафикантите, да помогне на жертвите на трафик и да създаде механизъм за мониторинг, който да гарантира, че правителствата спазват това, което са подписали.

§3. Исторически анализ на законодателните политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация в България.

3.1. Политики преди Освобождението от турско робство.

По нашите земи проституция съществува още преди Освобождението, но не като българско явление. Възрожденският печат съобщава за публични домове „керханета“, за чужденки арфянки, както и за местни християнки, проституиращи поради бедност. В Русе се правят прегледи на проституиращите, лекуват се, гонят се от хотелите и заведенията.³⁹ В периода на Руско-турската война и Временното руско управление големите градове на страната се залети от проститутки. Освен от присъствието на руските войски това е стимулирано и от променящата се икономическа и социална обстановка, от засилените контакти с Европа.

3.2. Политики на регламентаризъм в периода: 1878-1918 година.

³⁶ Попов, Х. *Трафик на жени*. София, 2007, с.266.

³⁷ Конвенция на ООН за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция, приета на 02.12.1949г. с Резолюция 3176 на общото събрание на ООН, в сила от 25.07.1951г. необнародвана в Държавен вестник.

³⁸ Конвенция на Съвета на Европа за борба с трафика на хора, ратифицирана със закон обнародван в ДВ бр.24/ 2007

³⁹ Чолакова, Б. „Общественото отношение към проституцията от Освобождението до войните“. *Социологически проблеми*, кн.3, 1994г., с.53.

Проституцията е преди всичко градско явление. С 90% селско население непосредствено след Освобождението страната се оказва малко податлива на проституцията. Широко разпространено е мнението, че проституцията и половите отношения са теми, за които не трябва да се говори и пише, че те са тема „табу“.

В България след Освобождението се възприема широко разпространената по това време в Европа система на регламентация. В резултат от възприемането на идеите на регламентаризма като основна форма на организация на проституцията в големите български градове в края на XIX век се утвърждава публичният дом. Шантанът е място, в което свирят и пеят главно жени. Всички форми на функциониране на проституцията са подложени на преследване от страна на административната и полицейската власт. Изключение представлява само регламентираният публичен дом.⁴⁰ През целия период, в който действат принципите на регламентацията, се констатираат многобройни случаи на корупция в полицията и общините, свързани с покровителство на съдържатели на публични домове и експлоатация на проституиращи.

3.3. Политики на аболиционизъм в периода: 1918-1944 година.

След войните /1912-1918/ и последвалата криза, глад и безработица броят на проституиращите жени у нас силно нараства. Въпросът за борбата срещу проституцията по това време е поставен остро от либералното обществено мнение и може да се смята, че е решен по задоволителен начин. Не е приет специален закон за проституцията, а се прилагат разпоредби в три закона - Закон за народното здраве/1929 година/, Наказателен закон /1896 година, изм. 1925 година/ и Закон за администрацията и полицията /1925 година/. Приоритет получават мерките, насочени към борба със сводничеството, а отношението към проституиращите, които не демонстрират явно дейността си, е подчертано меко.⁴¹ Чл.166 от Закона за народното здраве забранява отварянето на публични домове като нарушителите се наказват като сводници по силата на чл.228 от НЗ. Чл.167 от ЗНЗ припомня, че търговията с жени и деца е забранена съгласно международните конвенции и договори. Сводничеството се преследва и от чл.48 от Закона за администрацията и полицията чрез вдъворяване на уличените в сводничество лица на нови местожителства в царството без оглед на родните им места

3.4. Политики на прохибиционизъм в периода: 1944-1990г.

След 9.9.1944 година в Народна република България проституцията се разглежда като пряко наследство от буржоазно-капиталистическия начин на живот. Приема се, че тя е тясно свързана с капиталистическата форма на стопанство и наемен труд и че борбата с проституцията означава борба с нейните причини, т.е. с капитала, частната собственост и разделението на обществото на класи. Затова след приемане на Наредба-закон за трудововъзпитателните общежития /ДВ, бр.15 от 20 януари 1945 година/ проституиращите, сводниците и сутеньорите се изпращат на принудително трудово възпитание в специални колонии и лагери за „битово разложение“.

През 50-те и 60-те години на XX век се приемат нови наказателноправни разпоредби, но определящ остава стриктният контрол от страна на милицията. В приетия през 1951 година Наказателен кодекс глава втора раздел „Разврат“ /чл.175, ал.1/ се предвижда наказание

⁴⁰ Шокарова, Б. „Публичните домове в България след освобождението до войните“. *Българска етнология*, 2, 1994, с.63.

⁴¹ Златарева, В. *Проституцията и борбата с нея*. София, 1936, с.302.

лишаване от свобода до пет години за този, който склонява лице от женски пол към проституция или свожда към блудство или съвкупление. За борба с публичните домове се въвежда ал.2 на чл.175 от НК /1951/, която предвижда наказание лишаване от свобода до десет години и глоба до две хиляди лева както и конфискация на част или цялото имущество за този, който открие или поддържа място за разврат от какъвто и да е вид.

През този период се полагат сериозни усилия проституцията да бъде изкоренена като социално явление, а съпътстваща цел е решаването и на проблема с недостига на работна ръка в икономиката. Сnižението на проституцията е очевидно. Явлението в масовите му проявления е сведено до минимум, като почти не съществуват публични домове и лица, експлоатиращи чужда проституция, но то се съхранява в латентни форми - проституиращи има в големите градове⁴², сред циганското малцинство, там където са съсредоточени военни поделения⁴³ и в създаващите се туристически комплекси. Официално властите в духа на времето отричат наличието на проституция в страната, признава се все пак наличието на жени с неморално поведение.⁴⁴

В раздел „Разврат” на НК от 1968 година, както и в този от 1951 година липсва норма, изрично забраняваща проституцията. В него се продължава линията на борба с престъпленията против морала, като в някои отношения въпреки безспорните успехи в ограничаване на проституцията предвидените норми са по-строги от отменените. В НК от 1968 година проституцията и сводничеството се преследват като форми на отрицателното явление паразитизъм и тунеядство. Според Конституцията на НРБ от 1947 година /чл.73, ал.4/ всеки гражданин е длъжен да се занимава с общественополезен труд и да работи според своите сили и способности. Това е основно задължение на гражданите и то се възпроизвежда и в следващата Конституцията на НРБ⁴⁵ от 1971 година. С приемането на Наказателния кодекс през 1968 година се създава специален текст - чл.329, ал.1, в глава десета „Престъпления против реда и общественото спокойствие”. Този текст възпроизвежда основните моменти от Указ за засилване борбата против лицата, отклоняващи се от общественополезен труд и водещи противообществен, паразитен начин на живот, приет в СССР. Нормата на чл.329, ал.1 е типичен случай, при който несъобразяването с определен конституционен принцип, се въздига в престъпление. Приема се, че само с набавянето на средства от страна на жени, които не работят и се издържат благодарение на случайни връзки от интимен характер се засяга и общественият ред.⁴⁶

При действието на посочената Наредба-закон от 1945 година, Закона за народната милиция от 1976 година и разпоредбите на НК от 1951 и 1968 година, между които и тази на чл.329, ал.1 от сега действащия НК режимът на регулация на проституцията в периода 1944-1990 година може да бъде определен като противоречив и двойствен, привидно и формално

⁴² Марков, Г. *Задочни репортажи от България*. София, 1990, с.237.

⁴³ Стоев, С. *Справедливост трябва*. Пловдив, 2002. Достъпно на: <http://izvorski.hit.bg/stih1.html>

⁴⁴ Георгиев, Л. ”Проституцията и финансирането на организираната престъпност”. *Общество и право*, 9, 2004 стр.20. Според Георгиев към 31.03.1987г. в България са били регистрирани 3131 проституиращи жени, като основно „клиенти” са чужденци. Само 3% от проституиращите са посочили, че имат сводници.

⁴⁵ Конституция на НРБ ДВ бр.56 от 13.07.1971г.

⁴⁶ Хинова, Т. *Престъпни посегателства против обществения ред*. София: Изд. Марин Дринов, 1976, с.152.

аболиционистки /липсва наказателноправна норма, насочена пряко срещу проституирането/, а реално прохибиционистки, забраняващ и преследващ проституцията във всичките ѝ форми.

§4. Анализ на законодателните политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация, в периода на демократичните промени в България.

4.1. Промени в завареното законодателство, регулиращо проституцията и способстващите я престъпления.

Основният текст, предвиден за борба със съпътстващите проституцията престъпления - чл. 155 от НК, е изменян общо седем пъти от влизане в сила на НК от 1968 година, като само едно от измененията е от 1982 година, а останалите са след 1990 година. Три от тези изменения са посветени на привеждане на размера на наказанието глоба в съответствие с променените от инфлацията стойности на българската национална валута. Някои от измененията пораждават спорове и съмнения за недобросъвестност при формулиране на целите, които се преследват с тях.

От 2002 година (ДВ бр. 92) съществува нова ал. 3 на чл. 155 от НК, в която са предвидени по-тежки наказания - лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет хиляди до петнадесет хиляди лева, когато деянията по първите две алинеи са извършени с користна цел. Това е текст, чиято цел е да увеличи размера на наказанието за сводничество, допускайки една рядко проявяваща се в живота хипотеза на безкористно склоняване към проституция.

През 2002 година най-после се променя ал. 1 на чл. 155, като изразът „лице от женски пол” се заменя с „друго” и така защитата се разпростира и по отношение на мъже, склонявани към проституция и своджани към блудствени действия и съвкупления. Но пак през 2002 година за съжаление се отменя норма, въведена през 1997 година (нова ал. 3 на чл. 155) и регламентираща като по-тежко наказуем състав публичната реклама на помещение, предоставяно на различни лица за полови сношения или за блудствени действия.

Друго подобно изменение е това от август 2006 година (ДВ, бр. 75), влязло в сила на 13 октомври 2006 година, с което се намаляват драстично наказанията за сводничество, ако за целта не са употребени наркотици, като квалифицираните състави се отнасят само до случаите, когато склоняването към проституция, към блудствени действия и съвкупление е станало чрез принуда на лицето към употреба на наркотични средства или техни аналози. Същевременно се намаляват наказанията, когато лицето е действало по поръчение на организирана престъпна група, по отношение на малолетен, непълнолетен или невменяем, по отношение на две или повече лица или повторно.⁴⁷

През този период се създават квалифицирани текстове, които предвиждат утежнена отговорност за склоняване към проституция и своджане към блудствени действия и съвкупление (чл. 155, ал. 1, т. 1) от лица, които действат по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, или по отношение на лице, ненавършило 18 години или невменяем, по отношение на две или повече лица, повторно, при условията на опасен рецидив. Сериозно нарастват санкциите за извършени престъпления по основните текстове на

⁴⁷ Посоченото изменение довежда до драстично намаляване на размера на определените вече наказания по делата на рапъра Иван Главчев - Ванко 1 и фолкпевица Кондьо Савов, но влияе и по отношение на размера на наказанието по всички престъпления по този текст, извършени до 13.10.2006 г. тъй като се явява по-благоприятен закон по смисъла на чл. 2 ал. II от НК.

чл. 155 от НК, като в някои хипотези достигат и до лишаване от свобода от 10 до 20 години и глоба от сто хиляди до триста хиляди лева. По-тежката квалификация произтича от задължението на нашата страна по изпълнение на Конвенцията срещу транснационалната организирана престъпност (ратифицирана от РБ, ДВ, бр. 42 от 2001 година).

През 2009 година (ДВ, бр. 27) в нов чл. 154а е криминализирано извършването чрез даване или обещаване на облага на блудствени действия или съвкупление с непълнолетно лице, което се занимава с проституция. Предвидено е наказание „лишаване от свобода“ до три години. Нова разпоредба по чл. 158а от НК (ДВ, бр. 27 от 2009 година) е приета за защита на непълнолетни или групи от такива лица от набиране или принуждаване да извършват полови сношения, блудствени действия, мастурбация, содомия, сексуален садизъм, мазохизъм или похотливо показване на човешки полови органи. Паралелно с текстовете в раздел „Разврат“ на главата „Престъпления против личността“, остава в сила и разпоредбата на чл. 329, ал. 1 от НК. Тази норма се явява по своето значение определяща за политиката на държавата по отношение на проституцията.

Според нас разпоредбата на чл.329, ал.1 НК, създадена при други обществено-политически условия и не може да се прилага в настоящия момент поради настъпилите социално-икономически и нормативни промени, довели до промяна в отношенията „държава-гражданин“ и „права-задължения“ и повлияли на обществената опасност на изпълнителното деяние на този текст. Конституцията от 1991г. в чл.48 провъзгласи единствено правото на гражданите на труд, а чл.329, ал.1 НК е създаден да гарантира изпълнението на конституционно задължение за полагане на общественополезен труд, каквото в сега действащия основен закон липсва. Освен това при съществуващата безработица в съвременните икономически условия много често са налице обективни пречки за полагане на труд.

4.2. Публичен дебат за регламентиране на проституцията

От началото на 90-те години в България се води дискусия за приемане на специален закон за проституцията. Прави впечатление, че демонстрираният от българските поддръжници на легализирането на проституцията подход към това явление е ориентиран към аспекти, отхвърлени в европейските страни още в края на XIX век. Той поставя в центъра на техните усилия плащането на данъци, медицинския контрол и регистрацията на жените - мерки, доказали своята неефективност и пряко насочени срещу правата на проституиращите жени. Особено несъстоятелна изглежда идеята за необходимостта от сертификат за здравословното състояние на жената. В Западна Европа поддръжниците на регламентацията защитават тезата си с аргументи за правата на човека, включително и това да продава тялото си, че борбата с проституцията е безполезна, тъй като обществото само е виновно за наличието ѝ, че тя може да се контролира по-лесно, когато е на светло, а не в нелегалност и се предлага тя да бъде отделена в самостоятелен отрасъл в сферата на интимните услуги. В Германия и Холандия мотивите за въвеждане на регламентацията са коренно различни от тези, изтъквани у нас. Там като приоритетна цел е посочена грижата за правата на проституиращите жени и подобряване на условията, в които извършват своята дейност. В някои европейски държави изрично са забранени регистрацията и задължителните медицински прегледи - например в Италия, а в Холандия, където проституцията е разрешена няма изискване за задължителни медицински прегледи.

Противниците на регламентацията обикновено изтъкват следните аргументи: легализирането е подарък за сводниците, трафикантите и сексиндустрията. Сводниците се превръщат в бизнесмени и законни предприемачи в сексуалната индустрия. Публичните домове, секс клубовете и салоните за масаж и други места за проституция се превръщат в законни учреждения. Реабилитирането на проституцията като професия не реабилитира проституиращите жени, а сексиндустрията. Легализирането означава легализиране на цялата сексиндустрия, а не само на жените в нея. Един от доводите за легализирането на проституцията в Холандия е бил, че това ще помогне за прекратяване на експлоатацията на емигрантки, незаконно довеждани в страната за проституция. Но според данни на МОМ 80% от жените в публичните домове в Холандия идват от други страни. Оказва се, че трафикът нараства.

Дебатът за регламентацията (напоследък и за криминализацията) на проституцията периодично се подновява и това е една от причините решаването на натрупващите се проблеми непрекъснато да се отлага..

4.3. Приемане на законодателство за противодействие на трафика на хора с цел сексуална експлоатация

Във вътрешното ни законодателство мерките за противодействие на трафика на хора са изградени на две нива. На първото е позитивноправната уредба в Закона за борба с трафика на хора, който съдържа административно-наказателни норми. Второто ниво е изградено чрез добавяне на нов раздел на Глава втора от НК, озаглавен „Трафик на хора”, който обявя трафика на хора за престъпление. То се осъществява не само на национално, но и на международноправно ниво. Актовете с международен характер, които третират проблема, свързан с трафика на хора и са част от вътрешното законодателство са Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност и Протоколът за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца от 2000 година, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора от 2007 година.

От 1.1.2007 година е в сила Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, в приложното поле, на който съгласно чл.3 ал.3 попадат и претърпелите вреди от трафик на хора. От тогава е в сила и Глава пета от НПК ”Предаване въз основа на европейската заповед за арест”.

Според чл.3 т.1 от Протокола от Палермо всяка държава, която е страна по него, приема да криминализира трафика на хора, т.е. да го определи като вид престъпление по смисъла на националното си наказателно право. Така в бр.92 от 27.11.2002 година на ДВ е обнародвана промяната на НК и трафикът на хора става вид престъпление по българското наказателно право. Непосредственият обект на посегателство при тези престъпления е усложнен. Трафикът на хора засяга различни групи основни права на човека, свързани с различни аспекти от неприкосновеността и свободата на неговата личност. В чл.159а, ал.1 от НК е възпроизведено определението за трафик на хора, посочено в Протокола от Палермо - „набиране, транспортиране, укриване или приемане на отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за принудителен труд, за отнемане на телесни органи, за да бъдат държани в принудително подчинение и с цел използването им за развратни действия”. Именно с оглед последната цел - използване за развратни действия, трафикът на хора с цел сексуална

експлоатация се различава от другите форми на трафик. Според българския законодател при изброените действия престъплението е налице независимо от съгласието на пострадалите. Според утвърденото разбиране в света трафик на хора е осъществяване на някоя от формите на изпълнителното деяние, посочено в чл.159а от НК, но при използването на специален метод - измама, насилие, изнудване или отвлечане, което в нашия НК не е предвидено като съставомерен елемент от обективната страна на престъплението. В Закона за борба с трафика на хора определението за трафик е съобразено с общоприетото виждане и в него се включва и използването на принудителен метод. Липсата на посочени специални методи за принуда на жертвата при дефиниране на престъплението трафик на хора в НК и в същото време различното тълкуване на понятието в друг правен акт следва да се отчете като законодателна несполука. Следва да се помисли за синхронизиране на дефинициите на понятието „трафик на хора” в различните актове.

В раздела са предвидени две престъпления като с чл.159б от НК е проведено разделение на трафика на „вътрешен” и „външен” съобразно това къде се осъществява експлоатацията - на територията на страната или извън нея. При първото престъпление, „вътрешен” трафик по чл.159а, ал.1 от НК, са налице четири форми на изпълнителното деяние - набиране, транспортиране, укриване или приемане на отделни лица или групи от хора. Второто престъпление, „външен” трафик по чл.159б ал.1 от НК, е двукратно и първият акт също се изразява в това, че деецът набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора. Вторият акт се състои в превеждане на тези лица или групи през границите на страната. Целта е същата, както по чл.159а, ал.1 от НК - да бъдат използвани за развратни действия, когато се касае за сексуална експлоатация. Наказанието е лишаване от свобода от три до осем години и глоба до десет хиляди лева. Тук са очертани същите квалифицирани случаи, както по чл.159а, ал.2, но наказанието е по-строго - лишаване от свобода от пет до десет години и глоба до петнадесет хиляди лева /чл.159б, ал.2/. Освен това за двете престъпления са предвидени два по-тежко квалифицирани случая: а/ когато деянието представлява опасен рецидив; и б/когато е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група. Наказанието тук е най-строго - лишаване от свобода от пет до петнадесет години и глоба до двадесет хиляди лева, като съдът може да постанови и конфискация на част или на цялото имущество на дееца.

Вероятно с това разграничение на трафика на хора на „външен” и „вътрешен” се е целяла универсалност и всеобхватност на законовата уредба. Но по начало престъплението трафик на хора е транснационално и трансгранично по своята същност и за България е било задължение да приеме норми на защита именно от престъпления от международен характер.⁴⁸ В тази редакция чл.159а от НК води до трудности в практическото приложение на нормите по чл.155, ал.1 и чл.159а, ал.1, пр.1 от НК поради невъзможност да се установи ясен разграничителен критерий между изпълнителното деяние по първия текст – склоняване към проституция или свождане към

⁴⁸ В чл.4 „Сфера на приложение” на Протокола на ООН за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност/протокол от Палермо/ се казва:”Този протокол, в случай че не се предвижда друго, ще се прилага при предотвратяването, разследването...доколкото тези престъпления имат международен характер и включват организирана престъпна група, както и при защитата на жертвите на такива престъпления”.

блудствени действия и първото изпълнително деяние на престъплението ”трафик на хора” - „набиране с цел използване за развратни действия.

С последните изменения на НК /ДВ, бр.27 от 2009 година/ бе криминализирано съзнателното използване на услугите на жертви на трафик /чл.159в/. Това бе задължение на България по Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора /ДВ, бр.63 от 2007 година/.

4.4. Оценка на действащите законодателни политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

Като цяло сега действащата наказателноправна уредба за борба с проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация не удовлетворява изискванията, особено относно гаранциите за демократичност и спазване на човешките права. Тя се състои от норми, приети в различни исторически периоди и при различни условия, заимствани от правни системи с различна философия и традиция, без да са положени особени усилия те да бъдат съвместени и приведени в съответствие с изменилата се обществена действителност. Причина за това е преди всичко доскорошната липса на качествени знания за явленията, за тяхната национална специфика, а от там и отсъствието на ясна наказателна и социална политика в тази сфера.

Както бе посочено, след 1944 година в България е направен опит радикално да бъде унищожена проституцията, който успява само по отношение на нейните масови проявления при съхранение на значителни латентни форми. Така към момента на създаването на действащия сега НК /1968 година/ социалното явление проституция е ограничено до степен, че почти не съществуват публични домове и лица, експлоатиращи чужда проституция. В края на 80-те години обаче проституцията се проявява в по-големи мащаби, а от началото на 90-те се масовизира и придобива организирани форми. Съществуващото законодателство не е адекватно на новата ситуация. То е създадено и отговаря на друга социална и криминална реалност, а не може и да бъде така бързо променено, тъй като липсват качествени знания за феномена проституция. Явлението дълго време остава неизследвано и не са осъзнати своевременно опасностите от него - преди всичко експлоатацията на чужда проституция и интересите на организираната престъпност в тази сфера. Затова и днес липсват ясно формулирани цели на законовите изменения – борба с въвличането в проституция и експлоатацията на проституиращите. Сравнително-правен анализ на разпоредбите на нашия НК и на чуждите, най-вече европейски законодателства показва, че последните, с някои изключения, са развили система от норми, пряко насочени за борба с публичните домове и лицата, които по какъвто и да е начин се обогатяват, експлоатирайки чужда проституция, докато нашата уредба на наказателно-правните аспекти на проституцията е претърпяла незначителни промени и силно изостава от изискванията на действителността. Но и без да бъде сравнявана с чуждите правни системи, тя изглежда архаична на фона на модерното законодателство за борба с трафика на хора, прието през 2002 година.

За България е характерен вътрешнополитически идеен дефицит, породен отново от непознаване на отрицателните социални явления проституция и трафик на хора с цел сексуална експлоатация. Това показва не особено оживените дебати в политическите среди, останали в рамките на дихотомията „регламентация – забрана”. Ако политическите партии изразиха все пак някакво мнение относно исканията за разрешителен режим на проституцията, като се обявиха

против него, то впоследствие не бе предложено нищо, от което да личи, че те имат някакви идеи относно ограничаването ѝ вътре в страната, което е ключов въпрос за успеха на усилията за борба с международния трафик на български жени. Проституцията вътре в страната трябва да бъде разглеждана като коренна причина за трафика с цел сексуална експлоатация и тази несложна констатация трябва да бъде в основата на стратегията за борба с престъпленията от този вид.

Обществото също не е запознато със сложния комплекс отношения, формиращи този девиантен феномен или има неправилни представи за него, както и множество предразсъдъци. Общоприето е виждането, че проституиращите са направили доброволно и съзнателно своя избор, докато най-често всъщност става дума за последен принудителен избор и за стратегия за оцеляване за жени, израснали в атмосфера на насилие и застрашени от социално отпадане поради бедност, неграмотност, бездомничество или дискриминация. Общественото мнение не държи сметка за решаващата роля на престъпността, преди всичко на организираната и професионалната престъпност, която буквално филтрира жените и момичетата в определен възрастов диапазон в търсене на уязвими групи и лица, които могат да бъдат въввлечени в експлоатация и да носят печалба. Във фокуса на средствата за масово осведомяване присъстват преди всичко самите жертви на сводниците и трафикантите като предпочитана тема е размерът на материалната облага, реализирана чрез проституция.

Специфични за България по мнение на изследователи и експерти са изключително високите нива на експлоатация в сферата на професионалната проституция. Тук за разлика от други страни е почти невъзможно жена да проституира, запазвайки парите за себе си, без да е принудена да предава голяма част от тях на други лица. Смята се, че не повече от 5 % от проституиращите жени у нас нямат сводник. В България много повече, отколкото другаде, проституцията е овладяна от организираната престъпност. В големите градове и курортните центрове проституиращите жени правят обикновено ежедневни отчисления на сводниците, които на свой ред плащат седмична криминална рента на организираната престъпност, контролираща района, както и на местните полицейски органи.

Действията на полицията показват неразбиране на проблемите или несъобразяване с тях като обект на внимание е преди всичко уличната проституция. Жените, принадлежащи към тази група са в най-тежко положение от гледна точка на условията, в които проституират и същевременно срещу тях се провеждат най-много полицейски акции, като те биват задържани за 24 часа на основание чл.63 от ЗМВР и съдени по чл.329, ал.1 от НК. Същевременно срещу клубната проституция особено в София, която е 100% контролирана от организираната престъпност, не се наблюдават активни мерки.

Тези и много други причини водят или до неприлагането, или до противоречия и затруднения при практическото прилагане на наказателноправните норми. В подхода към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация е видимо разкъсването на тясната връзка между двете явления, изкуственото им разделяне, както и наличието на големи диспропорции в реакцията на държавата и обществото, в отделените ресурси и в проявяваната търпимост към всяко от тях. Двете явления са близки, взаимнопроникващи се, те взаимно се пораждаат и си влияят. Няма съществена разлика в това къде ще бъде осъществявана сексуалната експлоатация - в родното място на жената, в друго населено място в страната или в чужбина.

Разлика се наблюдава преди всичко в размера на незаконните приходи, получавани от паразитиращите върху явлението лица или организирани престъпни групи. Налага се изводът, че българското общество и държава са адекватно ангажирани с глобализираната форма на проституцията, изразена в трафик на жени с цел сексуална експлоатация, но по отношение на проституцията на територията на страната са дезинтересирани, апатични и инертни. Докато за противодействие на трафика на хора бяха създадени модерно законодателство и система от органи, които да го прилагат, по отношение на проституцията в страната законодателството остава почти непроменено от 1968 година. В тази му част то е едновременно неефективно и антидемократично и даже репресивно по отношение на пострадалите от престъпленията по чл.155, ал.3 и чл.159а от НК.

4.5.Предложения за промени на действащите законодателни политики към проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

При планиране на работата за създаване на адекватни политики към проституцията основно трябва да бъде разбирането, че борбата с проституцията не трябва да бъде заменяна с борба с проституиращите. Те са само жертви или на определени социални условия, или на конкретни лица, извличащи печалба. Фокусът на борбата с проституцията и трафика на жени трябва да бъде преместен от пострадалите върху организаторите.

Анализите и изследванията през последните години разкриват подценяване на ролята и значението на публичните домове като основна организационна форма на сексуалната експлоатация, база за създаване на организирани престъпни групи, специализирани в тази и в други видове криминална дейност. Системата на публични домове в страната, свързана с криминалните пазари на сексиндустрията в други страни е сериозен пораждащ фактор на трафика на жени с цел сексуална експлоатация. Сега в НК липсва текст, по който да се привличат към отговорност лица за организиране и управление на публичен дом. На тази дейност с голяма обществена опасност се приравнява систематическото предоставяне на помещение на различни лица за полови сношения или за блудствени действия, извършено с користна цел по чл.155, ал.3 във вр. с ал.2 от НК, което се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и глоба от пет до петнадесет хиляди лева. В развитите правни системи – например на Германия, Дания, Франция се предвижда отговорност едновременно и за организиране на публичен дом, и за предоставяне на помещения за извършване на развратни действия с користна цел.⁴⁹

С цел по-нататъшното усъвършенстване на наказателноправното противодействие на проституцията и привеждане на националното законодателство в съответствие с международноправните актове следва да се внесат в раздел „Разврат” на глава втора на Наказателния кодекс на РБ изменения и допълнения в следните насоки:

- Да се декриминализира свождането към блудствени действия и съвкупления, както и предоставянето на помещения за такива действия като в изменения текст на чл.155, ал.1 от НК се предвидят състави за наказателно преследване на свождане, привличане и склоняване към проституция, без значение дали е налице или не користна цел. За защита на половата неприкосновеност на лица, ненавършили 18 години и невменяеми да се инкриминира

⁴⁹ Уханова, Н. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика преступлений, способствующих проституции*. Москва, 2002, с.77.

въвличането на такива лица в развратни действия - предишна ал.3 на чл.155 от НК /ДВ, бр.62 от 1997 година/. Необходимо е да се увеличи санкцията по чл. 155, ал.1 от НК чрез увеличаване на максимума на предвиденото наказание „лишаване от свобода”, така че престъпленията по всяка част от този текст да се отнасят към категорията „тежки” с цел привеждане на системата от наказания в съответствие с нарасналата относителна роля и тежест на тези престъпления и осигуряване на възможността да се използват специални разузнавателни средства при тяхното разкриване и доказване;

- Да се предвидят нови състави за борба с организирани форми на експлоатация на проституцията - създаване и управление на публичен дом, функционирането на публичен дом под прикритието на хотел, спортно или медицинско заведение, предоставянето на помещения или превозни средства, включително и отдаването им под наем за организиране на експлоатацията на чужда проституция, преченето на проституиращо лице да спре да проституира, получаването на облага от чужда проституция /пасивно сутеньорство/, предоставянето на информация за установяване на контакт с цел проституция или създаване на порнографски материали /рекламирането на проституция/, наказуемост на приготвянето към създаване и управление на публичен дом, засилена отговорност при склоняване към проституция от съпруг или родственици. А също и отмяна на разпоредбата на чл.329, ал.1 от НК. Отмяната на този текст е наложителна, тъй като присъствието му в НК ни превръща в единствената страна в Европа, която преследва наказателно проституиращите, най-често жертви на сексуална експлоатация.

Ако се търси ограничаване на уличната проституция, схващана като нарушение на обществения ред, по-ефективно и справедливо би било да се приеме криминализиране на потреблението на сексуални услуги по примера на шведското и норвежкото законодателство, но когато предлагането е на публично място. Това би могло да стане след сериозна обществена дискусия, тъй като българското общество в момента е недостатъчно подготвено за такъв акт и почти не познава аргументи в негова полза.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: ПРОСТИТУЦИЯ И ТРАФИК С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ ДНЕС. ПРОГНОЗА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПРЕСТЪПНОСТТА С ЦЕЛ СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ

В изследването бе проследено развитието в България на феномена проституция след 1990г. и възникването и настъпващите промени в свързания с проституцията трафик на хора с цел сексуална експлоатация през този период. Двете явления през последните 20 години отбелязват непрестанен растеж, ограничен частично при проституцията вътре в страната след 2007г. за сметка на рязко нарасналия задграничен трафик на хора. Днес може да се отчете, че се сбъднаха мрачните пророчества от преди присъединяването на страната към ЕС, съгласно които улесненият режим на придвижване в развитите страни ще доведе до нарастване на трафика. Този улеснен режим на достъп свързва българския гражданин с една доста по-различна Европа от тази, която той си представяше в средата на 90-те години, когато за пръв път дръзна да мечтае някога да може свободно да пътува в нея. Съществуващия в някои европейски страни

режим на регламентация /Германия, Австрия, Холандия, Белгия, Гърция/⁵⁰ създаде огромен легален пазар за сексуални услуги и огромна сексиндустрия с предприятия със стотици ангажирани във всяко от тях проституиращи. Силното търсене и огромната разлика в стандарта на живот и трудовите възнаграждения у нас и на Запад са фактори, които в момента определят и вероятно и в следващото десетилетие ще продължат да определят динамиката на развитие на изследваните феномени.

В дисертацията беше показано, че между проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация съществува връзка, която дава основание да говорим за единен криминален феномен. В съвкупността си те формират единен криминален пазар, който в последно време се преценява като един от първите по доходност. Този пазар и пазарът на наркотици формират единна територия на организираната престъпност. Това налага изследването им да става едновременно чрез интердисциплинарни методи и инструменти.

Изследването потвърди правотата на тезата, отхвърляща исканията за регламентация на проституцията. В резултат на направения преглед и анализ на чуждо законодателство, отнасящо се до двата феномена се установи, че регламентацията /наричана днес легализация/ като подход е изоставена в края на XIX век в развитите тогава европейски държави и в съвременни условия страните, които са поддръжници на този модел отчитат ред неблагоприятни ефекти, главно нарастване на трафика на жени и нивата на сексуална експлоатация. Защитихме тезата, че държавната политика по отношение на проституцията трябва да се формира въз основа идеите на аболиционизма, насочени към защита правата на човека и определящи като приоритет борбата не с проституиращите, а с експлоатиращите ги в лицето на сводниците, организаторите и съдържателите на публични домове. Засилването на наказателноправните мерки на държавата срещу експлоататорите на чужда проституция, съчетано с кампании за повишаване нивата на обществената нетърпимост срещу трафикантите неминуемо биха довели до намаляване на ролята на България като страна на произход или крайна дестинация на трафика на жени с цел сексуална експлоатация.

Анализът на разпоредбите на сега действащия НК показва, че те не отговарят напълно на тези цели. Към момента на създаването на кодекса /1968 година/ проституцията е силно ограничена в България – не съществуват нито публични домове, нито лица, паразитиращи върху нея. Затова и липсват изследвания и страната посреща промените в края на 80-те без необходимите знания. Проблемът с проституцията е практически непознат. В края на 90-те години обаче феноменът се масовизира и придобива организирани форми под въздействието на организираната престъпност. Въпреки че от 2002 година се развива законодателство за борба с трафика на хора, правната уредба на експлоатацията на чужда проституция претърпява незначителни промени и силно изостава от изискванията на действителността. Поради специфичното историческо развитие на България отношението към проституцията остава противоречиво и не се изработват последователни публични политики към нея. Приложението на противоконституционната норма на чл.329, ал.1 от НК при променените условия след 1990 година може да се определи като девиантна политика, водеща на свой ред до девиантна социална динамика. Този подход, особено силно проявен след 2003 година и целящ механично

⁵⁰ Виж: Дарик радио „Трафикът на хора е вторият голям престъпен бизнес в света след наркотиците” 29.06.2013 интервю на Антоанета Василева секретар на Националната комисия за борба с трафика на хора

да ограничи броя и видимостта на проституиращите, без да засяга позициите на експлоататорите, води до двойна виктимизация на жертвите и ги тласка към избора да напуснат страната и така доброволно да попаднат в мрежите на организаторите на трансграничен трафик.

Като други слабости на подхода при изследване и набелязване на мерките за противодействие на проституцията и трафика на хора могат да се посочат изолираното разглеждане и разкъсване на връзката между двете явления, водещи до нерационално разпределяне на вниманието и контрола върху тях с акцент само върху мероприятията за превенцията на трафика, фактическо толериране на публичните домове, търпимост към сводничеството, нерационално структуриране и използване на капацитета на Комисията за борба с трафика на хора, слабости в приложението на Закона за отнемане на имущество, придобито от незаконна дейност.

Прогнозата за развитие на тези две свързани явления – проституция и трафик на хора, разкриващи общ комплекс от проблеми е лоша. Не са овладени факторите, които благоприятстват двете явления – високите нива на криминализация и силното влияние на организираната престъпност в българското общество. Не се очертава и скорошно намаляване на разликата в доходите у нас и развитите страни, която е сериозна причина за трафика на хора от България към несравнимо по-богатите страни от Западна Европа.

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Декларирам, че настоящата дисертация е изцяло авторски продукт и в нейното разработване не са ползвани в нарушение на авторските им права чужди публикации и разработки.

III. СПИСЪК НА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ

1. Въз основа на обобщение и анализ на теорията относно изследваните феномени са изведени собствени работни определения на проституция, трафик на хора с цел сексуална експлоатация, сексуална експлоатация, сводничество, сутеньорство;
2. Систематизиране на вече съществуващите знания за изследваните явления в тяхното единство, като единен криминален феномен и извеждане на основните характеристики и детерминанти на проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация;
3. На базата на интердисциплинарен подход е обобщена голяма по обем информация и е изведено в систематичен вид развитието на изследваните явления в страната след 1989 година;
4. Направен е анализ на наказателноправните и криминологически проблеми, възникващи във връзка с проституцията и трафика на хора с цел сексуална експлоатация;
5. Идентифицирани са съществуващите проблеми в законодателството и са предложени конкретни формулировки за изменение и допълнение на съответните норми на НК на РБ.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Миков, В. „Проституцията като отрицателно социално явление – понятие и признаци”. В: *Бюлетин на Асоциация на прокурорите в България*. София: Асоциация на прокурорите в България, 2009.
2. Миков, В. „Законодателство относно проституцията в България: проблеми и перспективи“. В: Петрунов, Г. (съст.). *Проституция и сексуална експлоатация*. София: РискМонитор, 2010. ISBN: 978-954-2914-013.
3. Миков, В. „Еволюция на нормативната рамка на проституцията в България“. В: *Dangerous Liaisons – the Connection between Prostitution and Drug Abuse*. Martinsicuro-Milan-Toledo-Porto-Sofia, 2012. ISBN: 978-954-8465-82-3.
4. Миков, В. „Организирана престъпност и престъпления с цел сексуална експлоатация“. *Теза*, бр.7, 2013. ISSN: 1314-5312.